

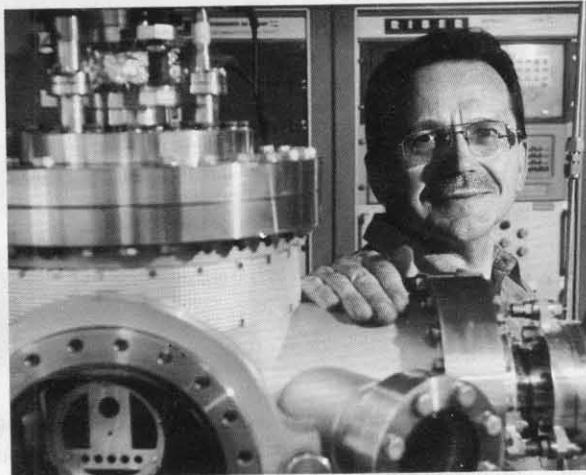
Nauka Fizyka

AGNIESZKA FEDORCZYK

Ziemskie życie wyłoniło się przed około 3,5 mld laty z bulionu pierwotnego, czyli mieszaniny prostych związków organicznych, która pokrywała całą powierzchnię naszej planety. Gdy powstawało, Ziemia nie miała jeszcze ochronnej warstwy ozonowej. W związku z tym działał na nią intensywny strumień promieniowania ultrafioletowego (UV), który niszczył i tworzył miliony cząsteczek mieszających się w bulgocącej zupie pierwotnej. Tylko kilka rodzajów z nich oparło się tej niszczycielskiej sile. I to one stały się podstawą ziemskiego życia. Te podstawowe cegiełki życia, jakimi są aminokwasy - cząsteczki składowe wszystkich białek oraz DNA - powstały z węgla i azotu przy udziale energii słonecznej.

Cząsteczki te zainteresowały dwóch uczonych - polskiego fizyka prof. Andrzeja Sobolewskiego z Instytutu Fizyki Polskiej Akademii Nauk oraz niemieckiego chemika prof. Wolfganga Domcke z Wydziału Chemii Teoretycznej Politechniki Monachijskiej. Naukowcom udało się rozszyfrować mechanizm zabezpieczający cząsteczki organiczne, z których zbudowane są podstawowe formy życia na Ziemi, przed niszczącą mocą energii zawartej w ultrafioletowej części promieniowania słonecznego. Za to odkrycie zostali wyróżnieni w maju nagrodą Copernicus. Nadają ją Fundacja na rzecz Nauki Polskiej oraz Deutsche Forschungsgemeinschaft - organizacja wspierająca naukę w Niemczech.

Obaj naukowcy od ponad dwudziestu lat wspólnie prowadzą badania w dziedzinie fotofizyki teoretycznej, czyli analizują, co dzieje się z cząsteczkami organicznymi pod wpływem światła. W trakcie tych dociekań swoją uwagę skupili na związkach o znaczeniu biologicznym, takich jak DNA, aminokwasy i białka. Związki te - z nieznanymi dotychczas powodów - są wyjątkowo trwale i skutecznie opierają się niszczącemu działaniu promieniowania UV. - Radzą sobie, ponieważ posiadają coś w rodzaju kamizelki kuloodpornej - mówi prof. Sobolewski. I podaje bardzo prosty przykład. Wystrzelony pocisk niesie ze sobą energię. Osoba ubrana w kamizelkę kuloodporną dostaje wraz z pociskiem taką

Ciemna strona światła

Polski uczony odkrył mechanizm, który chroni wszystkie żywe organizmy przed niszczącą mocą promieniowania słonecznego.

samą jej ilość, co osoba bez kamizelki. Tyle że u tej pierwszej w miejscu trafienia pozostanie najwyżej siniak. Człowiek bez kamizelki zostaje ranny, a nawet traci życie.

Podobnie chronione są cząsteczki DNA, aminokwasy i białka. A proces ten przebiega następująco. Promieniowanie słoneczne niesione przez wiązkę fotonów UV obdarzone jest ogromną energią, która bombarduje cząsteczkę chemiczną. Obecne w cząsteczkach organicznych atomy wodoru, tworzące tzw. wiązania wodorowe, absorbują tę energię. W ten sposób energia fotonów światła, zamiast rozrywać wiązania chemiczne i niszczyć tym samym cząsteczkę, jest amortyzowana. Po zaabsorbowaniu energii promieniowania atomy wodoru zostają wprowadzone w drgania, które rozprzestrzeniają się następnie na całą cząsteczkę. Dzięki temu bardzo wysoka energia fotonów UV jest zamieniana na energię drgań atomów tworzących cząsteczkę, czyli na ciepło.

PROF. ANDRZEJ SOBOLEWSKI wyjaśnił, dlaczego przy działaniu promieni UV na nasze ciało czujemy ciepło, a nie swąd spalonej skóry

Kwanty ciepła (podczerwień) niosą o wiele mniejszą energię niż kwanty promieniowania ultrafioletowego, nie są więc w stanie doprowadzić do zniszczenia cząsteczki. - To właśnie atomy wodoru wiązań wodorowych w cząsteczkach biologicznych pełnią funkcję kamizelki kuloodpornej, która amortyzuje uderzenia - wyjaśnia prof. Sobolewski. A ponieważ wiązania wodorowe są powszechne w materii ożywionej - determinują m.in. strukturę białek i są odpowiedzialne za funkcjonalność DNA - jest to mechanizm uniwersalny. Takie wnioski ze swoich obserwacji uczeni sformułowali jako teorię fotostabilności materii biologicznej, znanej dzisiaj w świecie naukowym jako scenariusz Sobolewskiego - Domcke. Wyniki badań opublikowali w szeregu artykułów w czasopismach naukowych, m.in. na łamach „Science” i „Europhysics News”.

Odkrycie mechanizmu zjawiska fotostabilności może mieć również praktyczne zastosowanie. Wiedza ta ułatwi opracowanie nowych, skuteczniejszych filtrów ochronnych obecnych w kremach przeciw-słonecznych. Do tej pory szukano

ich głównie metodą prób i błędów. Dzisiaj, znając zjawisko fizyczne, które decyduje o fotostabilności, poszukiwania nowych fotofiltrów można prowadzić w sposób bardziej ukierunkowany. Odkrycie obu profesorów będzie pomocne również w opracowaniu produkcji nowych polimerów - związków chemicznych, które są wykorzystywane do produkcji farb oraz tworzyw sztucznych.

Uczeni myślą także o tym, by proces odwrotny do fotostabilności (fotoreaktywność) spożytkować do produkcji paliwa przyszłości - wodoru. Mają nadzieję, że wykorzystując odnawialne źródło energii, jakim jest właśnie światło słoneczne, będzie można w sposób kontrolowany odrywać atomy wodoru od cząsteczek wody, gromadzić je i wykorzystywać w silnikach wodorowych. Jazda kabrioletem zasilanym takim paliwem będzie prawdziwie czystą przyjemnością. ■